

Zápisky z konferencie EAZA 2007 vo Varšave

Notes from EAZA conference 2007 in Warsaw

RNDr. Peter Lupták, ZOO Bojnice

80-ROČNÁ ZOO VARŠAVA

Cesta do metropoly Poľska trvala nám, účastníkom zo susedných krajín rovnako dlho, ak nie dlhšie, ako tým, čo prileteli zo západnej Európy alebo Ameriky. Môžu za to v prvom rade pomalé poľské cesty, ktoré sú týmto prívlastkom doslova legendárne. Keďže mesto Varšava bolo po vojne na novo vybudované, neurobilo na mňa a ani na iných delegátov hlboký dojem, takže konferencia mohla prebiehať nerušene a v pracovnom tempe. Jubilujúca varšavská zoo slávila v tomto roku 80 rokov od jej založenia. Pochopiteľne, organizátori umožnili hosťom návštevu ich zoo. Tá bola niekoľko dní zaplavená nenápadnými ľuďmi s visačkami, ktorí krúžili po 12 ha a sledovali zariadenia a osádku tejto rozľahlej zoo. Práve rozľahlosť a veľkorysosť priestorov, predovšetkým komunikácií, ale aj niektorých chovných zariadení (nie všetkých) boli neobvyklé. Široká alej dlhá niekoľko stoviek metrov sa len tak nevidí. Zoo chová skoro 500 druhov v počte asi 5000 zvierat, zapojená je do 35 programov EEP a ročne ju navštívi 600 000 návštevníkov. Z môjho pohľadu ponúka klasickú kolekciu živočíchov, niektoré expozície sú moderné, iné sú naozaj zrkadlom času a s výnimkou gazely červenočelej (*Gazella rufifrons*) - poslednej v Európe a skupinky mačiakov Allenových (*Allenopithecus nigroviridis*) duša zoológa tu nie je ničím prekvapená.

ZAHÁJENIE KONFERENCIE

V poradí 24. výročná konferencia bola tak trocha vecou prestíže aj dlhoročného riaditeľa miestnej zoo Macieja Rembiszewského. Bolo veľmi sympatické, že pán riaditeľ prevzal garancie nad podujatím a napriek tomu, že je to príslušník staršej generácie, úspešne zabojoval s anglickým prejavom, ktorý dozaista pred takým publikom nie je prechádzkou ružovým sadom ani pre anglicky hovoriacich. Aj preto zožal patričný aplaus. Mekkou konferencie sa stal hotel Sofitel v samom centre Varšavy. Neprítomnosť primátora a ministra síce naznačili, že postoj nadriadených k veciam zoo a k takej významnej udalosti je dosť podobný tomu v našich krajinách, povedal by som východoeurópsky, no Maciej Rembiszewski zvládol úvod perfektne a okrem iného predstavil sériu príležitostných známok k tejto udalosti. Do Varšavy sa zišlo 560 delegátov zo 42 krajín. Zdravicu podal i Bert de Boer, ktorý jednoznačne konštatoval, že zvyšujúci sa počet delegátov len prehlbuje mnohonárodný charakter tejto organizácie. S potešením uviedol, že v sále vidí stále viac mladých ľudí, na ktorých podľa jeho slov leží osud EAZy v budúcnosti. Harry Schram, šéf EAZY, vymenoval niekoľko čísel - 315 EEP/ESB, 161 zapojených v kampani Madagaskar, 35 nových členov, celkovo 303 členských zoo a organizácií. Bengt Holst sa zamýšľal nad otázkou prečo sa vlastne schádzame na takomto podujatí? Myslím, že odpoveď až taká jasná každému delegátovi nie je. V prvom rade vyjadril presvedčenie, že všetci veríme zmyslu našej práce a všetkým nám záleží na osude našich zverencov a ich bratancov vo voľnej prírode. Hovoril o potrebe smerníc pre prácu EEP koordinátorov, problémy nadpočetných zvierat a kooperácii s ne-eazovskými zoo, nevyhnutnosti vypracovávania RCP (regionálnych plánov kolekcí) a stanovovania MVP (minimálnych životaschopných populácií). Zdôraznil vetičku: "Director's support needed!".

KAMPAŇ "YEAR OF THE FROG"

Na tento rok bola vyhlásená nová kampaň venovaná kriticky ohrozeným obojživelníkom. Ako skvelý úvod do zložitosti témy poslúžila prednáška amerického experta IUCN Dona Churcha, ktorý mal prednášku *The Amphibian Extinction Crisis*. Smutne skonštatoval, že v žiadnej živočíšnej triede nenastal taký radikálny pokles stavov. Z takmer 6000 známych druhov obojživelníkov sa 55 považuje za vyhynutých, mnohé ďalšie vedci nevideli celé desaťročia. Druh *Bufo periglenes* bol priamo sledovaným v procese vymierania. Od roku 1980 vyhynulo asi 129 druhov. V prvom rade sa na tom podieľa znečisťovanie a strata ich životného prostredia, slabá ochrana, zmeny klímy a zákerná chytridiomykóza. Kriticky ohrozených je 427 druhov, ohrozených 761 druhov, zraniteľných 668 druhov a blízko k ohrozenosti má 359 taxónov obojživelníkov. Len na ilustráciu, Srí Lanka už prišla o 89% lesov a 56% pôvodných druhov obojživelníkov. Kampaň EAZA venová obojživelníkov si dala naozaj ambiciózny cieľ zozbierania až 750 000 Eur na ochranárske projekty pomoci tejto skupine živočíchov. Rovnako si zadala úlohu aby každá členská zoo prispela a chovala najmenej 1 druh obojživelníka.

BEAR TAG

Koordinátorka José Kok v rámci RCP spomenula fakt, že zoo majú veľmi limitovanú kapacitu na túto skupinu dlhovekých druhov. Aj preto padla znova výzva na zváženie, čo si zoo vyberie pri začínaní s chovom. Lydia Kolter z Kolína uviedla svoje predstavy o minimálnych rozmeroch chovných zariadení pre medvede (single - 300 metrov štvorcových, pár 600 a rodina 900). Obohatením TAGu boli prednášky: N. Aytugová mala referát o stave medved'ov v Turecku. Rovnako ako na Slovensku, aj tu v určitej oblasti premnoženia zaznamenávajú incidenty s ľuďmi a konflikty s ich hospodárstvami. Medvede biele v prírode čelia vážnej kríze, v zoo je stav genetickej štruktúry populácie uspokojivý. Kenneth Ekvall je vedec zo Stockholmu a robí výskum medved'ov v Orsa Bear Parku. Len pre ilustráciu uviedol, že bol pri 525 medvedích imobilizáciách, 381 označovaniach telemetrickým obojkom a aplikoval metódu označovania tetovaním d'asiem. Okrem svojich medved'ov v parku skúma celú švédsku populáciu, ich ľudia už napísali viac ako 300 článkov, viedli 7 diplomoviek a 54 bakalárskych prác na rozmanité témy od infanticídy po hibernáciu. Zostavili Bear Health Management Book.

AFRICAN LION POPULATION MANAGEMENT

Alex Sliwa, novopečený kurátor v Kolíne, zahájil prvý workshop na túto tému vôbec. Najprv zoširoka prítomných uviedol do problematiky levov, ich klesajúcich stavov v prírode a ich ochranárskeho statusu. Grégory Breton z Auneaux trefne poznamenal, že hoci EAZA má v logu leva, vôbec sa mu doteraz nevenovala žiadna pozornosť. Hľadá sa koordinátor na tento taxón, človek ktorý by vylúčil generické levy, pochopiteľne zo známeho dôvodu výskytu až 60% takýchto zvierat, sa do toho nik nehrnul. Jedinou výnimkou v Európe sa zdá byť ZOO v Lipsku, ktorá nad niečím takýmto uvažuje. Padol návrh začať s regionálnou verziou studbooku. Ktosi sa múdro spýtal: "Aký zmysel má snažiť sa udržiavať síce čisté poddruhy, no v malých populáciách vystavených riziku inbrídingu? Nemalo by nám ísť skôr o zachovanie druhu ako takeého? Zvlášť u leva je to veľmi ťažká otázka. Berberské levy jednoznačne preukázali vlastný haplotyp mt DNA a svoju jedinečnosť. Dosiaľ je do tohto taxónu zaradených (otázne je či oprávnene) 38 jedincov z celkovo 537. Pri úvahách nad tým, s akým levom vlastne má zmysel v budúcnosti pracovať vyplynulo, že snád' jedinou rasou, s ktorou by to šlo je juhoafrický lev poddruhu *krugeri*. Je to jediná dostupná rasa, iné sú buď

nedosiahnuteľné alebo príliš málopočetné a tým bezperspektívne. Alex Sliwa sa vyslovil, že keby sme stopli množenie generických levov, za krátky čas bude miesto pre *krugeri*.

ZVLÁŠTNÝ HOSTĽ: LAURIE MARKER

Keď som sa dozvedel, že na zasadnutí špeciálnej skupiny venovanej juhoafrickému gepardovi bude prednášať svetoznáma odborníčka na gepardy Laurie Marker z Namíbie, vedel som, že takúto príležitosť si nemôžem nechať ujsť. Podľa môjho názoru účasť takejto osobnosti zvýšila niveau celej konferencie. Laurie Marker sa zaoberá gepardami už viac ako 30 rokov. Vede nadáciu Cheetah Conservation Fund (CCF), aktívne pracuje v Global Cheetah Forum. Nedávno som si z internetu stiahol jej doktorskú prácu o ochrane gepardov v Namíbii, ktorá je ohromná nielen rozsahom strán, ale i odbornou úrovňou a zúžitkovými skúsenosťami. Gepard a jeho existenčná situácia je známou témou. Autorka zhodnotila stavy v prírode po celom kontinente. Predstavila činnosť CCF, ktorá pracuje od Alžírska po Južnú Afriku, účastní sa na spätnom vypúšťaní (viac ako 400 jedincov už úspešne) a napr. na podpore výroby drevných brikiet Bushblok - čo je kvalitné ekologické palivo s pozoruhodnou značkou - Product of Cheetah Country. Dotkla sa problémov pretrvávajúceho pytliactva v Etiópii a Somálsku. To môžem potvrdiť, pretože nedávno dovezli slovenskí vojaci z misie v Eritrei ilegálny koberček z asi 10 gepardích koží. Nepríjemný je aj vysoký stupeň mortality mláďat (95%), najmä pre vyrušovanie turizmom a tlak iných predátorov. V starostlivosti človeka je dnes 1427 gepardov v 247 zariadeniach v 49 krajinách sveta. Aj tu vystupuje problém mortality infantov (23%) a tiež vysoká úmrtnosť mláďat do 3 rokov (43%). Bohužiaľ, ako Afričanka skonštatovala, že väčšina Afričanov nevidí hodnotu v ochrane zvierat. Ale ak platí pravidlo "If the wildlife can pay, it will stay", tak vtedy to v Afrike ide. CCF sídli v namíbijskom centre gepardov v Otjiwarongo, kde vychovávajú osirelé alebo zranené gepardy. Dozvedeli sme aj, že sa už podarilo vyprodukovať 3 gepardov zo zmrazených spermií. Experti CCF zistili, že mýtus o zabíjaní dobytká farmárov v Namíbii je nepodložený a že len 3% gepardov zabije dobytok. A to sú viacmenej jedince so zlými zubami alebo čiastočne slepé. Ročne sa v Namíbii údajne zastrelí 300 gepardov! Zvieratá v zoo podliehajú vyššiemu stresu, čo dokazujú zvýšené hladiny kortikoidov. Rovnako je tu veľmi vysoký výskyt vírusových ochorení.

PLENÁRNE ZASADNUTIA

V prvej plenárke sa rozoberala kampaň Madagaskar. Zapojilo sa 165 zoo, ocenili sa najaktívnejšie a najoriginálnejšie zoo, spomedzi nich za video o kampani v mestských autobusoch získala Plzeň striebro. Podarilo sa zozbierať 450 635 Euro. Bert de Boer uviedol historický náhľad na obojživelníky, spomenul, že už starovekí Egypťania uctievali žaby a v ich obrázkovom písme znamenal symbol žubrienky (pulca) najvyššie číslo - 100 000. Po tomto vysvetlení namaľoval ako cieľovú sumu kampane sedem symbolov pulcov, presnejšie 750 000 Euro. Veľa pozornosti sa v ďalších plenárkach venovalo ochranárskej databáze EAZA Conservation Database. Zatiaľ evidujú 426 projektov v 92 krajinách. Ohlásili jej on-line prístup. ISIS má 675 členov, Európa je na tom s Amerikou vyrovnané, potešujúcich je 59 indických zoo. Novými zoo v EAZe sú Sharjah alebo Jerusalem. Za náš región treba spomenúť, že prístupových rokovaní sa na tejto konferencii zúčastnili i ZOO Košice. V budúcom roku by malo dôjsť k zmene portálu EAZA na internete. Cenu (Personal Excellence Award) dostal Christian Schmidt z Frankfurtu, jeden z otcov EEP, rovnako aj Miranda Stevensonová. ZOO Praha získala špeciálnu cenu Award Special za rozvoj zoo v posledných rokoch po povodni. B. Holst znova apeloval na mladých ľudí v EAZe a povedal, že "We silverbacks" - my strieborné chrbáty tu nebudeme ťahať už dlho a potrebujeme generačnú výmenu.

FELID TAG

Mačací TAG začal humornou scénkou zrežírovanou Alexom Sliwom. Vyzval všetkých koordinátorov na pódium. Veľmi dobrá myšlienka, pretože všetci v sále mohli vedieť kto je kto. Mnohokrát to bolo aj pre častých účastníkov EAZY po prvýkrát, keď sme spoznali určité osoby. Po veselom úvode koordinátor predstavil nové programy EEP pre *Acinonyx jubatus sommeringi* (Northern Cheetah, gepard severoafrický) a pre *Neofelis nebulosa*. Novým návrhom na EEP je *Felis silvestris silvestris*. Otázkou zostáva, kto sa toho ujme a kto zmonitoruje východnú Európu, kde je množstvo zvierat pôvodom z prírody. Nasledovali výstupy jednotlivých koordinátorov. V ostatnom sme sa dozvedeli o reintrodukčných plánoch Rusov na navrátenie leoparda amurského, peržákov na Kaukaze a nechote arabských šejkov spolupracovať na záchrane leoparda arabského. Serval sa naďalej nedoporučuje, karakal len ázijský poddruh.

WAPCA

V úvode koordinátor Klaus Wünnemann poďakoval novým členom ZOO La Palmyre a ZOO Bojnice za to, že vstúpili do združenia. Pre nás to bol historický okamih, pretože ide o prvý vstup do priamej finančnej podpory in situ aktivít v zahraničí. Regionálna koordinátorka Sonja Woltersová referovala o najnovšej situácii v Ghane, o premiestňovaní ZOO Acra na iné miesto a prevoze samca mangabeja bieločrného (*Cercocebus atys lunulatus*) do Londýna. Na ceste do Pobrežia Slonoviny navštívila Abidjan ZOO a zistila, že z pôvodných asi 30 zvierat tam ostala len 1 samica. K tomu nie je čo dodať. V rezervácii Ankasa, nad ktorou má WAPCA patronáciu, mapoval tím 13 ľudí celé územie, snažia sa dokázať prítomnosť Rolowayek v rezervácii (podľa Julie Trilmich tam pred 8 rokmi žiadne nenašli). Vtedajšia metodika ale bola nedostatočná. V pláne majú aj ďalšie miesta na prieskum. V poslednom období sa v Ghane nepotvrzuje výskyt tohto primáta, čo je naozaj tristné. A ako doplňoval Pierre Moisson ani situácia v Pobreží Slonoviny nie je veľmi lepšia. Pozná situáciu v Abidjan ZOO, nemajú žiadne peniaze na renováciu. Tím J. M. Lernouda preskúmal veľkú časť územia posledných pralesov na juhu krajiny. Z celkovo 14 preskúmaných lesných blokov oblasti potvrdili výskyt mačiakov Rolowayových len v jednom z nich (Ehy). Všade narazili na prítomné pytliactvo a ťažbu dreva. V roku 2006 sa našla čerstvá koža guerézy Waldronovej.

PASA

Nám už známy zástupca tejto panafrickej organizácie Doug Cress si pripravil veľmi pútavú správu o ich činnosti. Na záchranu afrických primátov (predovšetkým šimpanzov) zamestnávajú 500 ľudí. Vďaka ich práci prežíva 87% goríl a 62% šimpanzov. Myslím, že nie je potrebné spomenúť, v akých podmienkach sa tieto primáty do ich záchytných stredísk dostávajú. V apríli 2006 zorganizovali workshop o reintrodukcii afrických primátov. Ich organizácia Cercopan takto úspešne vysadila 7 zrehabilitovaných a socializovaných mačiakov mona (*Cercopithecus. mona*) a 18 mačiakov červenochvostých (*C. ascanius*) v lesnej rezervácii Iko Esai v Nigérii. Po vypustení nasleduje dlhodobý monitoring, čo sa u mnohých podobných reintrodukcií zanedbáva.

ANTELOPE TAG

Dozvedeli sme sa, že začiatkom roku 2009 sa v Chicagu zide svetová elita expertov na antilopy. Antilopa konská bola povýšená na EEP. Oživuje sa plemenná kniha pre vodárky lečve. Heiner Engel sa zaoberal problematikou dovozov antilop, hlavným problémom je európska karanténa, najlacnejšia "európska" je na Novom Foundlande! Woburn avizoval záujem o dovoz antilopy Derbyho a byvolca hirolu. Viac slov sme dozvedeli aj o projektoch Bongo Aberdares Project, aktivite Marwelu na monitoringu beisy a hiroly v Ishaqbini Conservancy v Keni, translokáciách adaxov a oryxov šabl'orohých v Tunisku a 20 gaziel

dorkasov saharských do rezervácie Guembeul v Senegale. Zámer dovozu adaxov z USA do UK sa nezdaril pre zamietnutie zo sanitárnych dôvodov. V katastrofálnom stave je kalmykijská populácia sajgy. Podrobný príspevok o populačných trendoch chocholatiek schovávavých v Zimbabwe predniesla Amy Plowman z Paigntonu. Dnes je ilegálny lov prítomný v Zimbabwe aj v chránených územiach a v krajine rastie spotreba bushmeatu. Niet sa čo čudovať po poslednom vývoji politickej situácie v zemi. Ďalší prieskum prevádzali v Arabuko Sokoke v Keni, odhad vzácnej chocholátky zanzibarskej (*C. adersi*) činí najviac 1000 exemplárov. Preverujú sa genetické odlišnosti pevninskej a zanzibarskej populácie tohto druhu. V roku 2003 sa podarila prvá snímka chocholátky Abbotovej z masívu Udzungwa. Skúmajú genetickú variabilitu tohto druhu a rovnako aj fylogenetické aspekty. Až sa nechce veriť, že na tom robia ľudia zo zoo. V krátkom referáte sl. Koláčkovej sme sa dozvedeli o českých (nám známych) aktivitách s antilopami Derbyho v Senegale. Okrem aktívneho Marwellu aj španielska Almeria pracuje na zaujímavých projektoch. Jedným z nich je výskum gazely dama mhorr a gazely Cuvierovej. Jens-Ove Heckel z Landau pracuje v skupine Somálskeho rohu a posledne sa vypravil do zapadlých kútov Etiópie, aby tam hľadal možno posledné byvolce tora. Bohužiaľ, ich výprava nepotvrdila ani len výskyt týchto málo známych antilop. Povedal, že možno do 2-3 rokov vystrieliajú aj tie naozaj posledné. Ďalší taxón vymiera a ani o tom poriadne nevieme. Koordinátor bongo Vessey hovoril o cieľovom počte 311, prísnejších prístupových kritériách pre záujemcov o bongo a vraj populácia nepotrebuje narásť do nezmanažovateľnej veľkosti. S takýmto prístupom rozhodne nesúhlasím a odporučil by som mu pozrieť sa na iné druhy, kde pre koordinátorov nie je problémom spracovať aj povedzme 400 či 600 jedincov. Hľadá sa koordinátor pre lečve. O neblahej situácii bahnivcov horských (*Redunca fulvorufula*) pojednal "Džiri" Jiří Hrubý z Dvora. Z tej istej zoo v skratke poreferoval o kudu malých dr. Pavel Moucha. Kuriózna je situácia v európskom chove chocholátky modrej - celých 65% sa chová v jednej ne-EAZovskej zoo. Aktivitu na záchranu lokálnej endemickej populácie antilopy suni na Zanzibare vyvíja ZOO Erfurt. V žirafej sekcii stojí za zmienku report o posledných západoafrických žirafách v Nigeri. V roku 2006 sa uvádzalo 144 zvierat. Pochopiteľne najviac aktivít tu rozvíjajú francúzske záhrady, menovite Doue.

LETMO Z OSTATNÝCH TAGov

Problémom tejto konferencie bolo podľa môjho názoru, že program jednaní nedizajnoval človek, ktorý by tušil o potrebách a záujmoch kurátorov a zoológov a predovšetkým čím sa väčšina týchto ľudí zaoberá. A tak program bol rozdelený dosť nešťastne a súbežne prebiehali časti rokovania o skupinách či druhoch, ktoré mnohí z nás všetci chováme alebo sa im venujeme. Naopak v tom istom čase sa konali zasadnutia takých skupín, ktoré môžem smelo označiť za málo chované resp. nepatriace v mnohých zoo k prioritným. Táto skutočnosť vytvorila situáciu, že jeden človek nemohol byť účastníkom viacerých zasadnutí naraz a aj preto v ďalšom prinášam len stručnejšie reporty zo zasadnutí, ktoré sme s najbližšími kolegami rozdelené absolvovali.

Tiit Maaran, koordinátor pre norca európskeho, si pripravil kvalitný príspevok o jeho programe, ale aj o reintrodukciách v Španielsku, Nemecku, Rumunsku a Estónsku. Pavel Brandl prezentoval úspešný chov mediarov svetlochrbtých (medojed kapský) v ZOO Praha. Christoph Schwitzer v prednáškovej sekcii o poloopiciach referoval o jeho pobyte v oblasti Sahamalaza na Madagaskare. Pri ceremoniáli otvárania parku je pre domorodcov dôležité čítať mená sponzorov v správnom poradí. Lebo ak sa im niečo nepáči, a môže to byť aj vládne nariadenie, reagujú po svojom tj. všetko podpália. Na TAGu starosvetských primátov bola zaujímavá prednáška zástupcu nadácie AAP o makakoch magotoch a ich rapídne klesajúcej populácii v Maroku a Alžírsku. V 70. rokoch sa tu odhadovalo 17000 makakov, dnes ich je najviac 8000. Vicky Melfi, vedecká pracovníčka zo ZOO Paignton, rozprávala o

ich projekte makakov chocholatých na Sulawesi, o tom, ako zistili genetické odlišnosti v regionálnych subpopuláciách. Pierre Moisson nemal veľa čo hovoriť, na svete žije v zoo len posledných 34 (14.20) mačiakov Rolowayových v 10 európskych zoo. Valencia priblížila ich úspešné kombinovanie drilov s hrošíkmi, rovnako drily dobre fungujú s gorilami vo Frankfurte. V rámci TAGu Sheep and Goats som postrehol tieto zaujímavosti. Bharalov je momentálne v regióne 80, v roku 1994 ich bolo 15. Paula Holma, koordinátorka markhurov konečne mohla prísť a predstavila svoj taxón a dlho zostavovanú plemennú knihu. V nej sa píše o 452 jedincov v ESB, 44 hlavovom stáde v Askanii a problémy nekomunikácie u 25% chovateľov. Uznáte, že v takejto situácii je zostavovanie naozaj obtiažne a hlavne neúplné. Ďalší problém je, že 20% zvierat nemá známy pôvod. Uvažuje sa o povýšení druhu na EEP. Zatiaľ sa len hmliste hovorí o reintrodukčnom projekte v Uzbekistane. Sympatická Ewa Wikbergová z Nordens Ark predstavil prvé smernice na chov kaprinov. Novým programovým ESB druhom sa stal serov japonský chovaný v 7 inštitúciách. EQUID TAG prebiehal v pracovnom duchu ako obvykle, hlavný program tvorili reporty koordinátorov. Za zmienku stoja úvahy o reintrodukcii somálcov v Eritrei a kulanov v Turkmenistane. Zatiaľ najprepracovanejšie aktivity s výnimkou koní Przewalského sú so zebami Grévyho v severnej Keni, kde je aktívny hlavne Marwell.

Summary: The article presents notes of the author from the 24th EAZA Annual Conference held in Warsaw, Poland. The Warsaw ZOO celebrated 80 years of existence. The paper is divided into the following parts: Warsaw ZOO, Start of the Conference, Frog Campaign, Bear TAG, African Lion Population Management, Plenary sessions, Felid TAG, WAPCA, PASA, Antelope TAG and Briefly from other TAGs.